

Xu Zechen

SPRE NORD

Traducere din limba chineză
de MUGUR ZLOTEA

INTEGRAL

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI

1901, SPRE NORD (1) / 15

2012, CORMORANUL ȘI BUSOLA / 114

2014, *LA TAIFAS DESPRE MARELE CANAL* / 156

2014, CÂNTECUL MICULUI MUZEU / 240

PARTEA A DOUA

1901, SPRE NORD (2) / 277

1900-1934, CEI TĂCUȚI VORBESC / 415

2014, TE AȘTEPT LA POARTĂ / 505

PARTEA A TREIA

Iunie 2014, O SCRISOARE / 543

2014, Fragment dintr-un raport arheologic

Apa și timpul pot crea noi albi. De-a lungul istoriei nevăzute, nenumărate lucruri au fost îngropate în afluenții Marelui Canal, rămânând acoperite sub un strat gros de timp și de pământ, chiar și după retragerea apelor. În iunie 2014, cu o seară înainte ca Marele Canal să fie declarat patrimoniu mondial, cele îngropate au ieșit, în sfârșit, la lumină. A fost una dintre cele mai mari descoperiri arheologice recente din zona Jining a Marelui Canal, iar printre artefactele dezgropate se numărau:

Un schelet de ambarcațiune din perioada Jiaqing (1796 – 1820) și câteva scânduri de punte, din dinastia Qing;

Porțelan din dinastia Song: o pernă cu doi crapi și frunze de lotus; un bol cu floarea soarelui, un ceainic cu gură largă cu email alb; două cupe mici cu email negru și buză albă; o vază pentru flori de prunișor cu desene roșii și verzi; o sobiță din porțelan de Geyao, cu trei picioare și două mânere; două vase din porțelan de Jingdezhen, cu

protuberanțe în formă de sămânță de floarea soarelui, cu email alb; două sobițe pentru gătit din porțelan de Longquanyao; trei cupe mici din porțelan de Jizhou, cu desene stilizate de flori, cu email negru; un vas pentru spălat pensulele, din porțelan de Junyao, cu email de culoare albastru-verzui și puncte roșii; trei farfurii cu buză răsfrântă, din porțelan de Junyao, cu email de culoare albastru-verzui; o statueta a Zeului Vieții Lungi, din porțelan de Yaozhouyao, cu email de culoare albastru-verzui; două sfeșnice din porțelan de Yaozhouyao, cu modele de frunză de lotus; două vase în formă de pară, cu buză răsfrântă, din porțelan de Yaozhouyao și email de culoare portocaliu deschis; diverse fragmente din porțelan;

Din perioada de tranziție dintre dinastiile Ming și Qing¹: un vas pentru spălat pensulele, cu trei picioare, din porțelan albastru-verzui asemănător celui de Ruyao; un vas adânc cu bază circulară; o sticlă plată cu două toarte și email albastru-verzui;

Diverse obiecte de porțelan, din dinastiile Ming și Qing;

Două statuete de bronz din timpul împăratului Ming Xuande²;

Câte două pumnale și săbii, din dinastiile Ming și Qing;

O greutate din bronz pentru hârtie, din dinastia Qing;

¹ Dinastia Ming 1368 – 1644; dinastia Qing, 1644 – 1911.

² Împăratul Xuande a domnit între 1425 – 1435.

Un lampion în formă de coarne de cerb, placat cu aur și un lampion din bronz în formă de frunze de lotus;

Diverse ustensile folosite la bordul ambarcațiunilor și obiecte de uz zilnic.

...

Pe lângă acestea, în apropierea sitului arheologic, localnicii au mai descoperit diverse artefacte, dintre care merită menționată o scrisoare în limba italiană, datată iulie 1900. Scrisoarea, într-o stare excelentă, a fost descoperită de un localnic și este păstrată la pensiunea Micul Muzeu. În ea scrie:

Dragii mei tată, mamă și frate, vă scriu din spitalul de pe front. A început războiul. Armata coaliției se luptă cu chinezii – ba cu răsculații boxeri, ba cu trupele guvernamentale. Am plecat luptând din Tianjin înspre Beijing, însă la jumătatea drumului ne-am întors luptând la Tianjin, când un glonț mi-a spart fluierul piciorului stâng. Doctorul spune că după ce mă vindec o să rămân olog, dar chiar și așa tot e mai bine decât mort. Cine știe, războiul e mult prea vitreg, mi se face rău numai când simt mirosul prafului de pușcă și îmi vine să vărs când văd sângele închegat pe marginea baionetei. E greu să trăiești liniștit. Regulamentul spune că după ce mă vindec trebuie să mă reîntorc pe front. Nu-i ușor să te lupți cu chinezii și dacă atunci când o veni vremea să ne întoarcem în Italia, n-o să mă vedeți, înseamnă că am murit în război. Sau poate că am murit de altele. Vremurile tulburi, războiul, molima, foametea, bandiții, oricare dintre ele te pot omorî, te așezi că te apucă pân-tecăraia și nu știi dacă te mai ridici.

Frate-meu spunea tot timpul că-mi place să „dispar” și dacă o s-o fac acum, o s-o fac cum trebuie. Dacă nu mă mai întorc, luați scrisoarea asta ca pe una de bun-ră-mas și de-o fi așa, dragă tată și mamă, să ziceți că nu m-ați avut niciodată, iar tu frate să spui că n-ai avut niciodată un frate mai mic. Vă rog din tot sufletul să nu plângeți. În război, mă gândesc des la moarte și mai bine mor decât să omor. Nu-i așa rău să mori, îți eliberezi sufletul, poți să alerg în sus și în jos de-a lungul Marelui Canal, o dată și încă o dată. Pe vremuri, idolul meu Marco Polo a ajuns din capitală în sudul Chinei pe Canal și dacă viu nu pot să fiu ca el, poate reușesc după ce mor.

Precis nu vă bucură să tot vorbesc despre moarte, așa că trec la ceva mai vesel. Am primit un nume chinezesc, Ma Fude, (Fericire și virtute), mi l-a dat un marinăr englez. Chineza lui David Brown e nemaipomenită, l-am cunoscut acum patru ani la Veneția. Dacă ar fi să ne luăm după cum sună numele meu în italiană, ar fi trebuit să fie Ma Feide (Virtute risipită), dar David l-a schimbat pe „fei” (risipit) cu „fu” (fericire), spunând că sună mai chinezesc. Chinezilor le place foarte mult acest caracter; când li se întâmplă ceva bun, își urează fericire, iar când li se întâmplă ceva rău, tot fericire își urează ca să li se întâmple ceva bun data viitoare. De sărbători, îl scriu și îl lipesc pe uși, pe ferestre și pe mobilă. Mi-am forțat limba și l-am rostit de câteva ori, mi s-a părut că pare bine, nu-i așa?

Bine, oricât de mult aș scrie tot trebuie să închei. Pun punct aici. O să vă iubesc întotdeauna. Dragă tată, dragă mamă, dragă frate, vă iubesc nespus, iubesc fiecare fir de iarbă de acasă, din Verona, fiecare floare, fiecare om din lumea aceasta.

PARTEA ÎNTÂI

1901, SPRE NORD (1)

Este greu de spus unde a început povestea lor, pentru că atunci când Xie Pingyao a realizat că el era omul pe care-l căuta, îl văzuse deja de două ori. A treia oară, Micul Polo era așezat într-un coș suspendat în aer la poarta cetății și îi striga în italiană:

— Frate, ajută-mă și pe mine cu cinci bănuți.

Două dintre gărzile de pe zid, cu burțile scoase și cu mâinile în șold, țineau cu genunchiul roata pe care era înfășurată funia și râdeau răutăcios. Străinii au bani, mai ales ăia care veneau pe drumul principal și era păcat să nu facă și ei câțiva. S-au sfătuit și au ajuns la suma de cinci bănuți de aramă. După ce Micul Polo s-a suit în coș și l-au ridicat în aer, cel mai în vârstă dintre soldați a întins cealaltă mână și i-a fluturat cinci degete. Da, cinci bani. Micul Polo a arătat cu un deget în jos, cum de s-a schimbat față de ce desenaseră pe pământ? Deși nu înțelegea ce spuneau soldații, iar ei nu-i înțelegeau păsăreasca lui, nu-i împiedica

să comunice. Soldatul mai în vârstă își mângâie mustața cu stânga și întinse cinci degete:

— Asta-i prețul de pornire.

Apoi își mângâie mustața cu dreapta și flutură celelalte cinci degete în aer:

— Țsta este prețul pentru admiratul peisajului marelui nostru oraș Wuxi.

Micul Polo și-a întors buzunarele pe dos și le-a arătat gărzilor de deasupra; a rămas cinci bănuți.

— Atunci mai șezi puțin să vezi cum se întunecă cerul Marelui nostru Imperiu Qing, îi spuse soldatul mai tânăr.

La început, Micului Polo nu i-a păsat, era tare bine să șadă atârnat în aer, de când își dorea să urce undeva să vadă cât mai mult, dar nu avusese ocazia. Putea vedea până departe și avea sentimentul că stătea atârnat deasupra lumii. Dinaintea sa se desfășura întreaga agitație a Wuxiului: casele, râul, drumurile, câmpurile și munții; printre țiglele sparte de pe case se înălța fumul sobelor din bucătării, străbăteau plânsetul copiilor, dojenile adulților sau lătrături greu de localizat; pe străzi erau oameni, pe râu bărci, iar în depărtare, cât vedeai cu ochii, canalele și drumurile se întretaiau și nu se mai deosebeau unele de altele. I se părea că pământul se întinde și lumea crește și se lățește în toate părțile cu Wuxi în centru. Lumea se lățea și creștea viguros având în centru orașul Wuxi, poarta și coșul atârnat în aer în care stătea turcește un italian. Cu mulți ani înainte, într-o casă mare de piatră din Verona, el și cu Fedele, fratele lui mai mic, apăsaseră cu degetul un anumit punct de pe globul terestru: lumea se întindea peste tot, pornind din Verona.

Era pentru prima dată în cele câteva luni petrecute în China când avea un oarecare sens al direcției. Se suise în

barcă la Hangzhou și pornise pe un drum sinuos, în care orice val, mare sau mic, îți dădea impresia unui haos continuu. I se dereglase total simțul orientării în spațiu căpătat cu greu după ce studiasse vreo jumătate de lună o hartă a Chinei desenată de un englez înainte să plece din Italia. Abia acum mai înțelegea câte ceva.

De cealaltă parte a șanțului de apărare se adunaseră câțiva copii care arătau spre el și ezitau să treacă puntea suspendată să vină la poartă și să verifice coada de păr împletită a străinului, dacă era adevărată sau nu. Câțiva adulți au ieșit din casele vechi și deșirate și i-au chemat la masă. Zidurile din spatele lor aveau tencuiala căzută, iar mușchiul se înălța tăcut. Micul Polo a încercat să împrumute de la ei cinci bănuți, în italiană, dar nu l-au înțeles; a încercat în engleză, dar nici așa n-a mers. Și-a amintit cele câteva cuvinte pe care le învățase de la Li Zanqi și le-a strigat:

— Bani!

Ca să înțeleagă că vrea să împrumute cinci bănuți, le-a spus:

— Bani, bani, bani, bani, bani!

Adulții l-au auzit, dar au dispărut repede în casele din cărămidă verzuie, cu țiglă neagră, ducându-și copii de urechi, de parcă Micul Polo ar fi vrut să-i jefuiască.

Începuse să se lase întunericul. Prin ușile și ferestrele oamenilor răzbăteau fire de lumină. Cele două gărzi nu mai sperau la încă cinci bănuți, dar mai aveau până să iasă din post și li se părea distractiv să aibă un străin agățat în coș. Cel mai în vârstă a arătat spre pipa celui mai tânăr, spunându-i că era momentul din zi în care tutunul devenea cel mai aromat și un fum în plus însemna să se simtă nemuritor un moment în plus. Micul Polo începu să se neliniștească. Întunericul se aduna de-a lungul granițelor

îndepărtate ca o armată, lumea se micșora cu repeziciune, mai mică și mai mică, în curând având să ajungă să se limiteze la ce avea sub picioare. Avu dintr-odată sentimentul că era abandonat. Ceilalți veneau de undeva și aveau unde să se întoarcă, doar el era aninat departe de casă, stăpânindu-și nevoia să urineze. Când s-a apropiat un bărbat înalt și slab, îmbrăcat într-o robă lungă, nu i-a mai păsat și i-a spus în italiană:

— Frate, ajută-mă și pe mine cu cinci bănuți.

A văzut în ultimele raze de lumină cum i s-au mișcat urechile individului.

El trebuie să fie. Hanul Xilan se află în oraș, n-au cum să fie atât de mulți străini care să trebuiască să intre pe poartă la ora aceasta.

Micul Polo i-a mai spus o dată același lucru, dar în engleză. Xie Pingyao și-a ridicat mâna și i-a răspuns:

— OK.

Micul Polo a început să urce și când a ajuns în cel mai înalt punct a vrut să se oprească să mai arunce o privire, poate că dispoziția bună făcea lumea să se lățească din nou. Soldații l-au tras afară din coș și apoi au trebuit să-l urce și pe Xie Pingyao. Cel în vârstă era puțin jenat să-l pună și pe chinez să dea zece bănuți, dar umflase prețul și nu avea cum să-l mai scadă de față cu străinul, așa că a trebuit să se scuze, să caute explicații, că în ultima vreme umblau multe zvonuri și a trebuit să închidă porțile devreme. Tânărul s-a băgat și el în vorbă, urca în turnul porții de un an și trei luni, când nu era situația tensionată? Cel mai în vârstă i-a aruncat o privire. Se întunecase de tot iar în cele patru colțuri ale turnului ardeau făclii. Soldații le-au cerut să plece repede, urma să vină șeful patrului, apoi s-au apucat să demonteze scripetele rudimentar. Era o sursă de venit

pentru patrurile de zid, îl folosea cine era la post. Să stai în picioare un an de zile, în vânt și ploaie, nu era ușor; superiorii știau și închideau ochii atâta timp cât nu se întâmpla vreo nenorocire.

După ce s-au ușurat în hărdăul soldaților, cei doi au coborât de pe zid. Micul Polo îi mulțumea lui Xie Pingyao la fiecare pas și ținea morțiș să-l invite la masă. Xie Pingyao nu s-a lăsat rugat prea mult, s-a dus după Micul Polo. Aproape că ajunseseră la han, când Micul Polo și-a tras o palmă peste frunte, fusese preocupat doar de drum și uitase să îl întrebe pe Xie Pingyao dacă nu cumva era venit cu treburi oficiale, să nu piardă vreo afacere importantă.

— Caut pe cineva, îi răspunse Xie Pingyao.

— Pe cine?

— Pe tine.

— Știam eu, spuse Micul Polo îmbrățișându-l. Am fost sigur de cum te-am văzut că te cheamă Xie. Li și cu mine te așteptăm de câteva zile.

Cei doi s-au întâlnit cu Li Zanqi care zăcea beteag pe un pat din camera cea mai din fund de la etajul hanului Xilan.

În telegramele pe care le trimitea zilnic, Li Zanqi îi tot spunea lui Xie Pingyao că rana de la picior îl dureau foarte tare și nu avea curajul să apuce la drum lung, rugându-l să vină urgent. Se vedea că într-adevăr suferea din cauza piciorului. Față de acum zece ani când se despărțiseră, obraji i se trăsese, părul îi căzuse de nu mai era nevoie să se radă pe frunte, iar coada se subțiasse ca o coadă de șobolan. Toate așternuturile din han erau imprimate cu albastru indigo, cearșafurile, cuverturile, fețele de pernă sau fețele de masă erau produse de vestita vopsitorie locală Luyimao, pânzele albastre fiind împodobite cu flori albe de lotus,

castane de apă sau bambuși de primăvară. Cufundat într-o mare de lucruri alb-albastre tipice sudului, Li Zanqi părea extrem de slab, parcă se micșorase cu un număr, doar capul și ochii i se măriseră. Xie Pingyao dădu la o parte colțul păturii subțiri și îi văzu piciorul drept al lui Li Zanqi prins între atele și înfășurat în câteva rânduri de pânză. Chiar era rănit. În ultima telegramă, Li Zanqi îi spusese că nu mai poate mișca și-l rugase să îl întâlnească la hanul Xilan.

Li Zanqi se rănise la Suzhou, unde Micul Polo voise să vadă Grădina Administratorului Umil. Barca a dat să tragă la doc, iar când Micul Polo a vrut să sară pe mal s-a dezechilibrat și a căzut în fund de pe scară direct pe piciorul lui Li Zanqi, în spate lui. Li care tocmai pusese piciorul pe treaptă a auzit un scrâșnet surd și piciorul drept a început să-l doară. N-a dat prea multă importanță, a mers cu Micul Polo să viziteze, i-a fost ghid și interpret, a făcut tot ce era de făcut. Când s-au întors la han a descoperit că pulpa era grăsună și i se umflase laba piciorului. Nu era de mirare că pe drum se tot întrebasese dacă nu cumva se încălțase greșit, că papucul din dreapta părea cam mic. N-a dat mare importanță, s-a dus la medic, a luat niște medicamente și l-a însoțit pe Micul Polo în plimbările lui cu barca prin zona Gusu. Când s-a dus din nou la doctor, bătrânul l-a întrebat dacă voia să rămână fără picior. Abia atunci a început să fie atent, dându-și seama că nu mai putea merge în călătorie spre nord. Și-a adus aminte de Xie Pingyao.

Cei doi fuseseră colegi la Biroul pentru traduceri al Arsenalului Jiangnan din Shanghai, Li Zanqi traducea din italiană, Xie Pingyao din engleză. La birou, fiecare își vedea de treaba lui, traduceau, interpretau pentru directorul Arsenalului și pentru străini, se întâlneau numai după serviciu. Pe vremea aceea erau tineri holtei, când nu aveau ce face,

căutau câte o cârciumioară prin Hongkou sau pe malul râului Huangpu să bea ceai sau vin. Beau și fie se bucurau pentru Marele Imperiul Qing și pentru starea lumii, fie nu se prea bucurau. Când li se suia băutura de cap nu mai țineau cont de sfaturile barmanului să nu facă politică și discutau fără ocolișuri despre treburile de la curte sau despre situația internațională; când se îmbătau și dezbăteau cu patimă, li se mai și suia sângele la cap și se lua la bătaie, Xie Pingyao chiar îi trăsese lui Li Zanqi câțiva pumni. Din motive de siguranță, cârciumioara la care mergeau de obicei le făcuse un separeu despărțit de celelalte de un depozit, să nu poată trage nimeni cu urechea.

Xie Pingyao, cel mai mic dintre partenerii de băutură, era un tânăr pătimaș care se simțea fizic rău dacă nu făcea politică. În fiecare zi, îl întreba pe Li Zanqi despre cum era în Italia, de la Lao Xia care traducea din franceză afla știri din Franța, iar pe Pang Rusnacul care se ocupa de limba rusă îl întreba care erau ultimele evoluții de acolo. Nu îl prea interesau traducerile, deși era o meserie bună, nu mai suporta să șadă cât era ziulica de lungă în birou și să se uite prin articole vechi și îmbârligate. Voia să facă ceva adevărat; Li Zanqi își amintea cum mai tânărul său coleg spunea la băutură că un bărbat adevărat pune în practică ce predica, căuta o cale de salvare a țării, cum putea să se ascundă în fiecare zi într-un birou și să piardă timpul cu articole vechi și știri neimportante de prin alte țări. După ce-a tot repetat acest lucru, lumea a încetat să-l mai asculte. Cine s-ar fi gândit că o să vină o zi când Xie Pingyao o să dispară, plecase la Departamentul General pentru Transport pe Apă unde era nevoie de un traducător.

Departamentul General pentru Transport pe Apă se ocupa cu transportul grânelor. Încă din timpul dinastiilor

Song și Yuan³, barjele urcau spre nord de-a lungul Marelui Canal, cărând neîntrerupt orezul și peștele din sud către capitala din nord unde împăratul, generalii, miniștrii și zecile de mii de soldați din garnizoane căscau zilnic gurile în așteptarea mâncării. Mâncarea este foarte importantă, la fel cum este transportul grânelor și, firește, și cel responsabil cu transportul este important, iar în acele vremuri tot ce era important avea de-a face cu străinii. Voiau să-și vâre și ei nasul în transportul grânelor și nu erau îndeajuns de mulți interpreți. Departamentul s-a înțeles cu excelența sa Li Hongzhang⁴, iar excelența sa a tușit o dată spre Arsenalul Jiangnan și uite așa a luat naștere Biroul pentru traduceri. Munca la Biroul pentru traduceri nu era ceva nemaipomenit, dar nici să pleci la Departamentul General pentru Transport pe Apă nu era o plăcere, mai ales că să te muți din Shanghai într-un orașel ca Suzhou părea mai degrabă un exil. Traducătorii de engleză au fost adunați laolaltă, dar stăteau toți cu privirile în pământ. Chiar nu era nimeni, a întrebat șeful? S-a ridicat Xie Pingyao.

— De ce vrei să pleci?

— Să fac ceva concret.

Au izbucnit toți în râs. În contextul de atunci, nimic nu era mai ridicol decât „să faci ceva concret”. Dacă mai exista vreun loc în Marele Imperiu Qing în care să faci ceva concret, cu siguranță nu era Departamentul General pentru Transport pe Apă. După Jining, terenul începe să urce, Marele Canal putea s-o ia în sus, dar apa nu și era uscat de puteai merge cu calul prin el. Transportul pe apă înceta

³ Dinastia Song 960 – 1279; dinastia Yuan 1279 – 1368.

⁴ Li Hongzhang (1823 – 1901) a fost unul dintre cei mai importanți oameni politici de la sfârșitul dinastiei Qing.

văzând cu ochii și Departamentul nu mai avea zile multe. Să te duci acolo era ca și cum voiai s-o ia apa la deal, îți căutai singur bebele. Șefii i-au permis lui Xie Pingyao să „se gândească atent” două zile. Șeful lui direct îl respecta și s-a dus în vizită; au discutat până când ceaiul rece s-a încălzit în bolurile din palmele lor. I-a explicat de câteva ori cum era cu viitorul țării și al individului, apoi l-a întrebat, te mai duci? Mă duc, i-a răspuns Xie. Șeful a oftat și-a lăsat-o baltă, astea erau vremurile, oricum s-ar fi irosit peste tot, așa că cine știa, dacă schimba locul poate mai era vreo speranță.

Xie Pingyao și-a strâns lucrurile și a plecat noaptea spre Huaï'an. Era departe, a mers cu căruța, pe jos, cu barca și cu vaporul, ba chiar și cu o plută din bambus. În dimineața în care a ajuns, a mâncat vesel două boluri de tăiței cu țipar, vestiți prin locurile acelea, apoi s-a dus plin de entuziasm la *yamen*⁵ să se prezinte. În primii ani s-a felicitat că a ajuns unde trebuia, avea ce face, treburi importante. Străinii știau prea bine ce însemna transportul grânelor pe apă pentru Marele Imperiu Qing și după ce și-au delimitat concesiunile cu ziduri și au ocupat porturile de la mare, voiau și apele dinăuntru. Cu siguranță că n-aveau cum să acapareze un fluviu întreg, dar puteau să-și vâre marfa pe Canal: lasă-mi oamenii și marfa să treacă, lasă-mă să circul în sus și în jos, nu mă opri fără motiv; ia-mi mai puține taxe, mai ales la treceri; asigură-te că navele mele cu marfă adusă din state mărețe precum Marea Britanie, Italia, Austria, Olanda, Franța sau Rusia trec cât se poate de repede pe la ecluze; pământul se învârte de la vest la est, nu vă dă vouă mâna să ne puneți piedică nouă, occidentalilor. Xie Pingyao

⁵ *Yamen* era numele birourilor administrative sau al rezidenței magistratului local din China veche.

trebuia să își însoțească șeful să discute cu ei. Era mai stresat decât șeful când traducea și îl completa în engleză când șeful nu spunea totul până la capăt; traducea toate bâlbele și vorbele neplăcute ale străinilor, de-i făcea pe mai marii săi să se simtă prost. Traducerile lui făceau comunicarea și negocierile mai eficiente, iar rezultatele se vedeau imediat; era clar că lucrurile se făceau mult mai rapid, dar uneori autoritățile de la *yamen* și străinii se aprindeau fără nicio explicație.

Xie Pingyao și Li Zanqi discutaseră în scrisori despre cel mai potrivit fel de traducere, liberă sau literală. Ai sau nu voie să completezi și să îmbunătățești o traducere? Xie susținea că cel mai important lucru era ca ceea ce spui să aibă efect, Li nu era de acord să te întinzi prea mult. Ce însemna să aibă efect? Traducerea ta să aibă efect sau ceea ce spune cel pentru care traduci? Xie Pingyao îi trimisese o scrisoare lungă în care îi ținea teorie: Habar n-ai cât de aroganți și lacomi sunt străinii. Lor nu-ți permiți să le mănânci timpul, dar asta însemna să-l irosești pe al tău? Navele lor sunt pe apele noastre, de ce să aibă ei ultimul cuvânt? Fie mari sau mici, cu pânză, cu motor sau cu zbuturi, toate sunt ambarcațiuni, ce, dacă agățau un pavilion străin se puteau băga în față? Nici dacă ar fi coborât Dumnezeu în lumea oamenilor nu ar fi putut susține o asemenea idee. Habar n-ai ce șleahță de oameni de nimic, umili și lași sunt cei din *yamen*, cum se plecau de spate ori de câte ori ridicau străinii puțin vocea; norocul lor era că nu dădușeră încă peste unul care să urle, că și-ar fi vârat capetele între picioare. Dacă străinii dădeau cu pumnul în masă, făceau pe ei. Dacă traduceam cuvânt cu cuvânt ce spuneau mai marii, de mult ar fi fost Marele nostru Canal acoperit cu steaguri străine.

Li Zanzi l-a avertizat că dacă o ținea așa n-avea să facă mulți purici pe acolo. A avut dreptate, abia trecuseră două luni și trei zile din cel de-al patrulea an, șeful lui Xie a primit ordin să-l informeze că aveau mult mai multă nevoie de el la arsenal. Departamentul General pentru Transport pe Apă avea în subordine aproximativ trei sute de civili și ofițeri, pe lângă ceilalți peste douăzeci de mii de la depozitele de grâne, arsenal și pază. Erau mai multe arsenale în subordinea Departamentului, cel mai mare fiind la Qingjiangpu, la douăzeci de *li* depărtare. Acolo a fost trimis Xie. Arsenalul era mare și avea o oarecare idee despre cum trebuiau construite navele; angajaseră câțiva experți străini să modernizeze navele de transport și aveau nevoie de interpreți care să îi ajute la lucru și în viața de zi cu zi. Abia după ce a ajuns la Qingjiangpu a înțeles și Xie Pingyao ce era important. Era clar că fusese exilat și trimis într-un loc fără însemnătate.

Cei care cunoșteau cât de cât cum stăteau lucrurile știau că Departamentul nu mai ai avea nicio scăpare, era doar o chestiune de timp până i se pronunța sentința la moarte. Nici arsenalul nu era mai viu, de câteva luni nu călcase picior de om prin atelierele în care zăceau cele câteva schelete de nave. Se aflau lângă apă și prin cabine își făcuseră cuibul tot soiul de păsări. Într-o zi, Xie Pingyao a intrat în atelier și-a tras cu sete un pumn într-o ambarcațiune de transport cu pupa aproape putredă, o pereche de fazani i-a trecut razant în zbor pe lângă ureche. Toată lumea se plictisea, singurul lucru la care progresau era *mahjong*-ul⁶, până și experții străini deveniseră atât de pricepuți că nu aveau nevoie de interpret. De interpretul Xie Pingyao nu era nevoie nici măcar pentru jocul de *mahjong*. A dus-o așa

⁶ Joc chinezesc cu piese ca de domino.

o vreme, până când au sosit vești din capitală despre cum un anumit Kang Youwei⁷ mobilizase peste o mie de cărturari care trecuseră examenele imperiale, din optsprezece provincii, și semnaseră o petiție către împărat. Era ceva nemaiauzit, cine știa dacă era adevărat sau nu. Din acel moment a început să fie atent la Kang Youwei și când îi scria prietenului său Li Zanqi, mai mult de jumătate era despre Kang.

Trei ani mai târziu, a aflat de la inspectorul venit din Beijing că în capitală fuseseră introduse reforme și că liderul mișcării era într-adevăr acel Kang, împreună cu discipolul lui, Liang Qichao⁸. Veștile l-au entuziasmat, deși niciodată nu-i plăcuse poza lui Kang Youwei din ziare din cauza bărbii; îl făcea să nu se simtă în largul lui. I-a scris lui Li Zanqi: Tare aș vrea să mă duc la Beijing să fiu martorul începutului unei epoci mărețe. Răspunsul lui Li n-a fost o surpriză: Frate, fi mai cumpătat, epocile mărețe nu-s ca oul de găină, îl fierbi, îl decojești și iese oul alb și mare la iveală. Gura spurcată a lui Li Zanqi iar a avut dreptate, pentru că următoarele vești au fost legate de decapitarea lui Tan Sitong, Kang Guangren, Lin Xu, Yang Shenxiu, Yang Rui și Liu Guangdi⁹, iar ordinele de arestare pentru Kang Youwei și Liang Qichao se răspândiseră deja de-a lungul Canalului. Cine știe unde se ascundeau? Lui Xie Pingyao i s-a făcut teamă pentru Kang Youwei, devenise agitat de parcă el era fugarul fără adăpost. Din fericire, dimineața se ducea adesea să-și potolească

⁷ Kang Youwei (1858 – 1927) a fost una dintre principalele figuri ale mișcării reformiste de la finalul dinastiei Qing.

⁸ Liang Qichao (1873 – 1929), istoric, filosof și jurnalist, susținător al mișcării de reformă.

⁹ Membri ai mișcării de reformă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, executați din porunca împărătesei văduve Cixi.

foamea la restaurante de tăiței pe lângă arsenal. După ce mânca un bol de tăiței fierbinți, se simțea mai liniștit. Dar până și pofta de mâncare îi mai scăzuse, abia de mai putea mânca un singur bol de tăiței cu țițar pregătit chiar de patroană.

La arsenale lucrau și funcționari oficiali, de aceea oamenii le asociau *yamen*-urilor și toți respecta tacit cutumele guvernamentale. De pildă, chiar dacă nu aveai niciun rahat de făcut, lumea pretindea că intră sau iese din tură la oră fixă. *Mahjong*-ul și dominoul se jucau la birou, pentru că asta însemna să-ți respecti meseria; să joci acasă însemna să-ți neglijezi îndatoririle. Pe lângă asta, unelteau unii împotriva celorlalți pentru niște beneficii inexistențe și poziții mai înalte. Toți știau că Departamentul era pe ducă și că arsenalul era cu un picior în groapă; toți își făceau planuri din ce să trăiască în viitor, dar dacă dădeau de vreun beneficiu cât o fărâmbă de carne apucau de el și nu-l mai lăsau din mână. În afară de ordinele și hotărârile care veneau de sus, arsenalul era rupt de lume, funcționa în baza inerției. Xie Pingyao avea adesea un sentiment de dezolare și cufundare, pe parcă îi crescuseră pe dinlăuntru buruieni până la brâu și să se cufunda pic cu pic într-o lume abstractă din care dispăruse toată durerea.

Abia când grupuri mici de refugiați au început să coboare spre sud pe Canal și-a dat Xie Pingyao seama că se întâmplase ceva. În nord era secetă. Veneau tot mai mulți, atât de săraci de nu aveau bani nici să se suie în bărcile pentru refugiați, se târau sprijinindu-și soțiile și cărându-și copiii. Răscuțații boxeri se răspândiseră deja în tot nordul Chinei, jurând să distrugă tot ce nu era chinez, să sprijine dinastia manciuriană și să omoare orice străin le ieșea în cale. S-au adunat apoi în Beijing amenințând capitala

imperială. A urmat intrarea în capitală a forțelor coaliției celor opt puteri¹⁰, omoruri și jaf, împărăteasa văduvă și împăratul au fugit ca vai de ei, iar rebelii au fost înfrânți. De la Beijing la Qinghuangpu sunt mai bine de o mie de li¹¹ și veștile ajung târziu. Dar totul întârzie așa că nu contează, știrile vechi tot știri sunt, iar Xie Pingyao nu trebuia să șadă cu urechile ciulite, ci doar să iasă la docuri. Tobele războiului începuseră să bată, lumea era în haos. Xie Pingyao nu apucase să înțeleagă prea mult din tot haosul când a primit telegrama lui Li Zanqi.

Li îi spunea că dacă tot nu îi plăcea acolo, să nu stea cu de-a sila, dacă trebuia să plece, să plece. Lui Xie Pingyao i se părea că Li Zanqi acționa tot timpul ca un frate mai mare, tu dă râmai acoperișul casei, dar el rămânea așezat înăuntru fără să clinească. Dar chiar și omul acesta foarte stabil și cumpătat plecase cu doi ani înainte de la Biroul de traduceri și devenise editorul-șef al *Revistei China și Occidentul* din Shanghai, responsabil cu știrile din Europa și America, să-i facă pe chinezi să vadă cum era lumea adevărată de afară. Xie Pingyao s-a simțit încurajat și câteva telegrame mai târziu, după ce s-a sfătuit cu soția, a decis să plece de la arsenal și să-i ia locul lui Li Zanqi care se rănise. Într-o dimineață în care a mâncat două boluri de tăiței cu țipar, Xie i-a înmănat șefului scrisoarea de demisie. Cele două boluri de tăiței îl umflaseră de simțea că o să vomite. S-a abținut. Era un moment solemn, începuse o nouă viață.

— Ce crezi despre el?

— Nu-i om rău, dar e un pic cam nerușinat.

¹⁰ Forțele de coaliție erau formate din soldați germani, japonezi, ruși, britanici, francezi, americani, italieni și austro-ungari.

¹¹ Unitate de măsură a distanței egală cu 500 de metri.

— E un optimist, îi spuse Li Zanqi. Cusurul lui este că vorbește mult și e cam încăpățânat.

— Am avut plăcerea. L-am întâlnit de două ori pe stradă înainte să se așeze în coș.

Xie Pingyao ajunsese la Wuxi de dimineață. După ce coborâse din barcă, se plimbases pe străzi întrebând despre hanul Xilan, dar nimeni nu știa unde se află. Nu s-a neli-niștit, era încă devreme, nu mai fusese la Wuxi și putea să viziteze în timp ce căuta; numai bine dacă ajungea înainte de culcare. Marele Canal trecea prin Wuxi și Huaiyin, dar peisajul era total diferit. Wuxi avea mult mai multă apă, canale mari și mici, până și lumina soarelui părea mai umedă, iar dalele de piatră de pe străzi erau acoperite de mușchi. Oamenii din Wuxi parcă vorbeau numai din vârful limbii din care pocneau și îl roteau, sunetele lor delicate și clare părând mai degrabă țipetele unei păsări speriate. Îi treceau rapid pe lângă urechi, dar nu le putea înhăța. Era greu să comunice. Se uita mai mult decât vorbea, nu deschidea gura decât dacă era absolută nevoie. Pe la prânz i s-a făcut foame de la atâta plimbare și a intrat într-un restaurant. Vizavi de masa lui, într-o parte, ședea un străin. La început nu l-a băgat în seamă. Străinul purta o cămașă lungă chinezească, cu vestă, iar la ceafă avea agățată o coadă. Dacă nu deschidea gura, părea un chinez oarecare. Dar a deschis-o și a cerut ardei iute. Nu știa să spună ardei iute în chineză, dacă spunea în limba străină, chelnerul nu înțelegea, așa că și-a vârât bețișoarele în sticla cu oțet, apoi le-a băgat în bol a amestecat puțin, după care le-a scos pline de zeamă, le-a băgat în gură și le-a supt, prefăcându-se că se scarpină în cap și-și șterge fruntea de sudoare, văitându-se. Ca să arate că nu se temea de iuțeală, și-a înfășurat coada de două ori în jurul gâtului și a rânjit eroic. A înțeles și chelnărul, au